

" ...

II. İTİRAZIN GEREKÇESİ:

İtiraz yoluna başvuran mahkeme, şu gerekçelerle sözü geçen Yasa hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğunu öne sürmektedir.

"I- Konunun genel olarak incelenmesi:

Tarım Kredi Kooperatifleri, 1581 sayılı Yasa Hükümlerinden yararlanılarak kurulmuştur.

Üreticiler arasında ekonomik yararları korumak, özellikle meslek ve geçimleri ile ilgili gereksinmelerini sağlamak amacı ile, karşılıklı yardım ilkesine dayanan, (Tüzel kişiliğe sahip) kuruluşlardır.

Bir veya birkaç il dahilindeki kooperatiflerin birleşmesi ile bölge birlikleri, en az beş bölge birliğinin bir araya gelmesi ile de merkez birliği oluşacaktır.

Kooperatifler, tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar olduğuna göre, kendilerini yönetecek ve denetleyecek genel politikalarını düzenleyecek üst kurulların seçimle işbaşına getirmek yasal hakkına sahiptir (1581 S. K. Mad. 4).

Birliklerin ve merkez birliğinin kuruluşu da yine seçimle gerçekleşecektir.

Oysa demokratik ve yasal yolla yapılacak seçimle bünyeleri içinden doğacak birlikler ve merkez birliğinin kuruluşuna kadar tüzel kişiliğe sahip, bu organlara ait görevlerin, özel kişiye devrinde büyük sakıncalar bulunmaktadır.

a) Yönetime katılma yönünden:

Kooperatifler karşılıklı yardım ilkesine dayanırlar. Aralarındaki ekonomik yararları korumak amacı ile kurulurlar. Üyeleri, kooperatif bölge ve merkez birlikleri yönetim kurullarında seçim ile göreve gelerek, yönetime bilfiil katılacaklardır. Uygulama, kurul olarak tartışılıp, alınacak kararın gösterdiği yolda olacaktır.

Tüzel kişiliğin bu hak ve yetkileri, iptali istenilen Geçici 3. madde ile Bankaya devredilmektedir.

Böylece Kooperatifler bu yetki ile donatılan kişinin yönetim, ekonomik ve hatta siyasi politikasını, kişisel görüşlerini, arzuları dışında kabullenmek zorunda bırakılmaktadırlar.

Yönetimde fikir tartışması, eleştiri ve savunma olanağı elinden böylece alınmaktadır.

b) Denetim yönünden:

Birlikler ve merkez birliği yerine geçen özel kişi (Banka) görüşünü yansıtan her tür eylemlerinin ve kararlarının doğruluğuna, kooperatifler mutlak uymak ve uygulamak zorunluğunda kalmaktadırlar.

Saptayıp uyguladığı personel, malî ve idarî politikası eleştiriden uzak kalmakta, üyelerin açıklama istemi, hesap sorma olanakları ortadan kaldırılmaktadır.

c) Ana sözleşmelerin hazırlanması:

1581 Sayılı Kanunun 7. maddesi, Bölge Birlikleri, Merkez Birliği ve Kooperatifler örnek ana sözleşmelerinin merkez birliği tarafından hazırlanacağını benimsemiştir.

İlk Kuruluşun Kooperatif olduğu ve Bölge birlikleri ile merkez birliğinin bu kuruluşun bünyesinden doğacağı 1581 Sayılı Kanunda belirtildiği halde ana sözleşmenin kooperatif kurulduktan sonra kurulacak merkez birliği tarafından hazırlanmasının kabulündeki olanaksızlık bedihidir.

Bu yöntemde merkez birliği kuruluncaya kadar anılan geçici 3. madde uyarınca Ziraat Bankasının bilfiil müdahalesinin sağlandığı açıkça görülmektedir.

Tüzel kişiliğe sahip kooperatifin amaçladığı konuda çalışması ve üst kuruluşlarını teşkili yasal hakkı olduğundan bünyesinden doğacak bu kuruluşların hak ve yetkilerini dışardan bir kişiye devirde gizli bir baskı ve fikir kabulünün ısrarı sezilenmektedir.

2- İptali istenen maddenin Anayasa'nın anılan maddeleri ile karşılaştırılması :

a) İptali istenen madde :

"Merkez birliği kuruluncaya kadar; bütün kooperatif ve bölge birlikleri için merkez birliğine ait, bölge birlikleri kuruluncaya kadar bölge birliklerine ait;

Merkez birliği kurulduktan sonra; bölge birlikleri çalışma alanına dahil edilmeyen kooperatifler için bölge birliğine ait,

Görevleri yapar ve yetkileri kullanır" hükmünü getirmiştir.

b) Anayasa'mız, başlangıç bölümünde açıklandığı üzere, "İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak, demokratik hukuk devletini bütün hukuki ve sosyal temelleri ile kurmak için" kabul edilmiştir.

1581 sayılı Kanunun 1. maddesi Kooperatiflerin hangi amaçla kurulabileceklerini açıklamış, kooperatif kurma hakkı kişiye tanınan bir hak olmuştur.

Bu hakkı kullanan kişilerin, üst kuruluşlar olan birlikler ve merkez birliğinde temsil edilmesini sağlamaksızın bu kuruluşlara ait görevlerini, Bankaya devretmesi kişinin bu kuruluşlara katılmasının engellenmesi, tanınan hak ve hürriyetlerini kısıtlar, kişi huzuruna sosyal adalet ve hukuk devleti ilkesine ters düşer.

c) Üye katıldığı kooperatifin Genel Kurulunda, onun da katılacağı birliklerde ve bunların katıldığı merkez birliği genel kurulunda bizzat veya seçtiği delegesi ile yürütme ve denetime katılacak eleştirilerde bulunacak, seçildiği takdirde Yönetim Kurullarında yer alabilecektir.

Bu hakkının iptali istenen Geçici 3. madde ile elinden alınması, Anayasa'nın 10. maddesi ile bağdaşmaz.

"Devlet, fert huzurunu sosyal adaleti ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmayacak surette sınırlayan engelleri kaldıracak, kişinin maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlayacaktır."

Kooperatif ve üst kuruluşlar tüzel kişiliği içerisinde karşılıklı yardım ilkesi etrafında toplananların yönetimde ve denetimde söz sahibi olmayıp Bankanın emirleri ile yönetilişi kooperatifte yer alan üyelerin huzurunu kaçıracaktır.

d) Kişiye verilen haklar Anayasa'mızın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak Kanunla sınırlanabilecek iken (Anayasa madde 11), Anayasamızın anılan maddelerine aykırı düşen bir anlayışla kısıtlamaya, yukarıda açıklanan haklarından yoksun bırakılmaya gidilmesi, Anayasamızın 11. maddesine de çelişik düşmektedir.

e). Kooperatifler yardım ilkesine dayanan kişi topluluklarıdır. Ekonomik yararları koruma amaçlandığından, derneklerden ayrılırlar.

Herkes kooperatif kurma ve üye olma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanışı özel kanunda gösterilmiştir.

Bu hakkını kullanan kişilerin Geçici madde ile tüzel kişilik hukukuna çelişik düşen uygulamalara itilmeleri Anayasa'mızın 29. maddesindeki ifadeye genel anlamda uygun düşmemektedir.

f) Anayasa'mızın 51. maddesi "Devlet, Kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır" hükmünü koymuştur.

Kooperatifler toplu atılımı ifade ederler. Özel teşebbüsün yalnız başına başaramıyacağı girişimleri gerçekleştirmek amacı ile birleşen kişilerin yarattıkları bu kuruluşları Devlet, geliştirmek ve gelişmelerini sağlayacak tedbirleri almakla yükümlü tutulmuştur.

Tüzel kişilikleri ile amaçlarını gerçekleştiren bu topluluklar yönetim ve denetimi genel kurullarında seçimle işbaşına getirdikleri üyeleri vasıtasıyla sağlayacaklardır. Hizmet, yönetecek ve denetliyecek kişilere duyulan güvence devamınca sürecektir.

1581 sayılı Kanunun 3. maddesinin III. bölümünde yer alan merkez birliği, pramitin tabanını teşkil eden kooperatiflerden, hiyerarşik yolla ve seçimle gelen 9 üyenin katılması ile oluşacaktır. Kurul görev ve yetkilerini bankaya veren geçici 3. madde, Kurul yönetiminden ve yasal haklarının kullanılmasında tartışma, eleştiri, hesap sorma ve oylama fonksiyonlarını ortadan kaldırdığı gibi, tüm kooperatiflere ve onların seçimle işbaşına gelen yönetim kurulları üzerinde, onlara hükmeden bir makam oluşturmuştur. Böylece bağımsızlığını zedelemiş hatta ortadan kaldırmış, siyasal iktidar politikasının izlendiği bir ortam yaratılmasına neden olmuştur. İptali istenen maddenin açıklanan esprisi kooperatifçiliğin gelişmesinde olanak tanımamış, bilâkis Devlete bağımlı kılmakla gelişmesini engellemiştir.

Şu halde anılan madde Anayasa'mızın 51. maddesinin anlam ve maksadına kesinlikle aykırı düşmektedir.

Esas sayısı:1977/100

Karar sayısı:1977/148

3- İptali istenen maddenin olayımızla ilgisi:

Merkez birliğı henüz kurulmamış olduğundan iptali istenilen Geçici 3. maddenin verdiği yetkiye dayanılarak banka kooperatif yönetim kurulunun işveren sıfatı ile, hizmetlileri arasında toplu iş sözleşmesine gitmesini sakıncalı görmüş ve emir ve direktiflerine uymadıkları nedeniyle görevlerine son vermiştir.

Yetkisi yukarıda açıklandığı üzere geçici 3. maddeden doğmaktadır.

Kooperatifin işveren sayılıp sayılmaması konusunda Yönetim Kuruluna yollanan Banka genelgeleri ve İş Mahkemesince iptal edilen Koop-İş Sendikası ile İş Sözleşmesi yapma amacı ile Genel Müdürlüğe özel yetki verilmesini isteyen yazıları karşısında Kooperatif Yönetim Kurulunun işleminin yasal sayılıp sayılmayacağı belgelerden anlaşılmaktadır. Bu nedenle görülmekte olan davada Geçici 3. maddenin uygulanma olanağı mevcuttur.""